

Nyelvészetről érthetően és viccesen, avagy kalandozás a nyelvészet országában

HORVÁTH SÁNDOR MANÓ ELŐADÁSA A TÖK-TÁBORBAN,
PARÁDFÜRDŐ, 2025. JÚLIUS 10., CSÜTÖRTÖK, 14:00

A nyelvészet - mint minden tudomány - egyik feladata, hogy megmutassa: ami a felszínen valaminek látszik, az esetleg egészen más. (Például a napfelkelte, ami nem a Nap felkelése, hanem a Föld forgása.)

Nádasdy Ádám (1947-)

Ami a felszínen látszik...

Rezső katona. (Rezső katona van.)

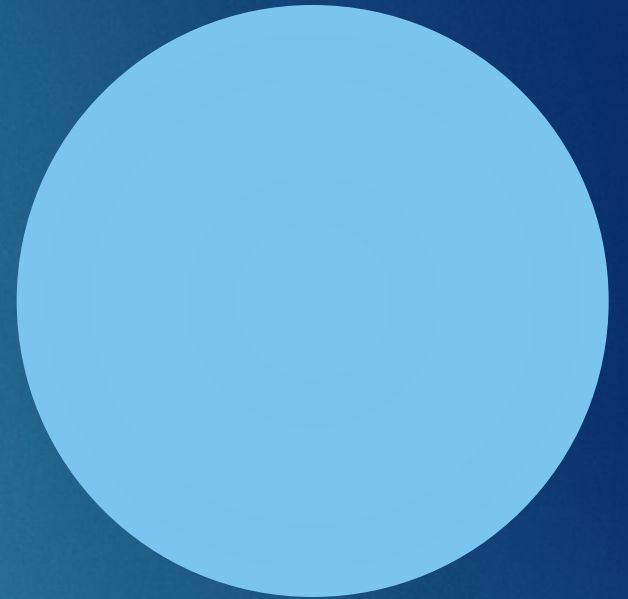
Rezső katona volt.

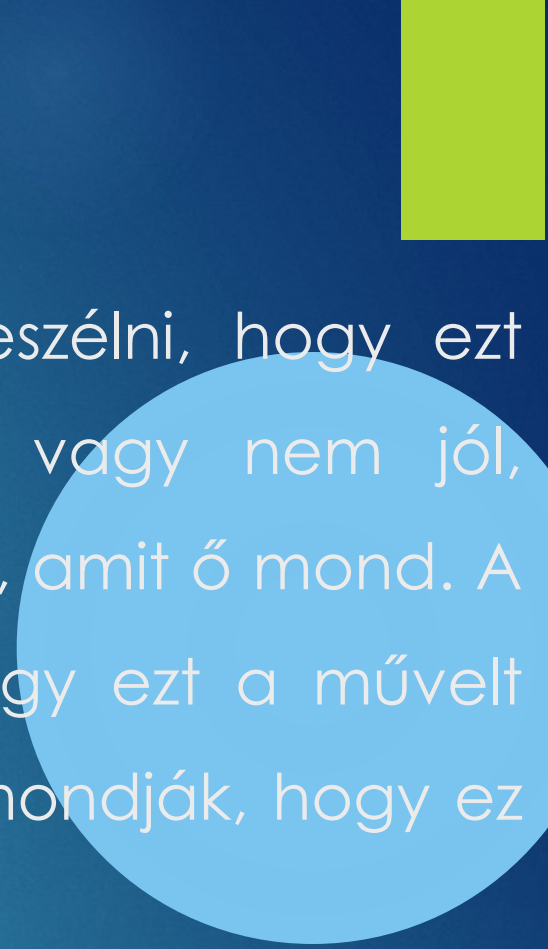
„Szép nyelv-e a magyar? Természetesen igen. Minden nyelv szép, ahogy minden újszülött szép, és ahogy mindent lehet szépnek nevezni, amit emberek természetesen csinálnak: ruházatot, zenét, építészetet, nyelvet. A nyelvészet - mint általában a tudomány - nem foglalkozik a szépség kategóriájával, nem is tudja értelmezni, mi a szép, ahogy például az emberi test vonatkozásában az anatómia sem foglalkozik a szépséggel, nem mérlegeli, ki szebb, ki csúnyább. A nyelvészek mosolyogva veszik tudomásul, hogy az egyes nyelvek beszélői úgy érzik: az ő nyelvük szép.”

Nádasdy Ádám

Nem a nyelvészet illetékességi köre

- igaz/hamis ($2 \times 2 = 5$)
- szép/csúnya
- gazdag/szegény
- minősítés
- nehéz/egyszerű

Nincs értelme nyelvészeti szempontból arról beszélni, hogy ezt most egy magyar anyanyelvű jól mondta-e vagy nem jól, helyesen mondta-e vagy nem, hiszen az a helyes, amit ő mond. A nyelvművelők abban tudnak tanácsot adni, hogy ezt a művelt köznyelvben hogy mondják. Azt semmiképp se mondják, hogy ez helyes vagy helytelen, olyan nincs.

É. Kiss Katalin (1949-)

művelt köznyelv $\neq$ nyelv

Nyelvészet-Nyelvtudomány- Lingvisztika

- ▶ Az emberi nyelv használatában megfigyelhető szabályszerűségeket kutatja, vizsgálja, elemzi, rendszerezi.
- ▶ Szinkrón szemlélet: nyelvtan (grammatika)
- ▶ Diakrón szemlélet: nyelvtörténet (történeti nyelvtan)

Deskriptív versus preskriptív nyelvészet

Deskriptív (leíró)

- ▶ Nem mondja meg, mi a jó és a rossz, egyszerűen leírja az adott nyelv nyelvtanát.
- ▶ Ez az „igazi” (tudományos) nyelvészet!

Preskriptív (előíró)

- ▶ Szabályokat tanít, például nyelvművelők és az ortográfia.
- ▶ Normatív nyelvi szabályozás.

Nyelvészkedés ≠ nyelvészet

- ▶ a nyelv normatív vizsgálata (avagy bírálata)
- ▶ nyelvi illemtan, nyelvművelés, ortográfia
- ▶ szabványosítás
- ▶ stigmatizáció

Mitől tudomány a nyelvészet?

Tudományos elem

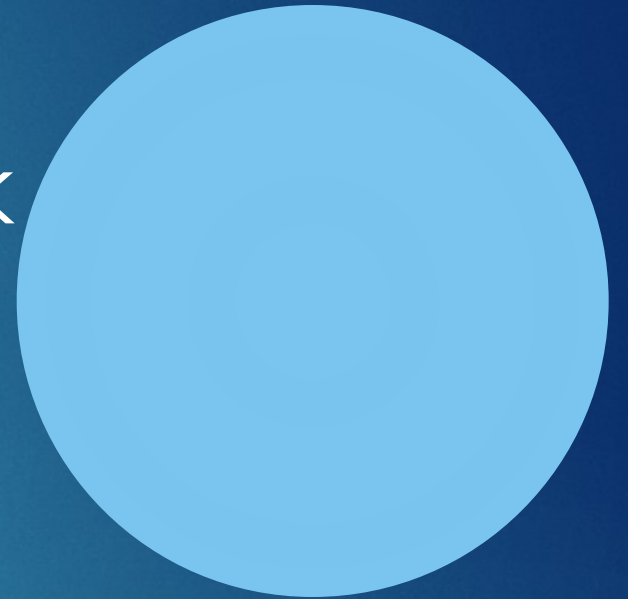
- ▶ Adatgyűjtés
- ▶ Kísérlet
- ▶ Elemzés
- ▶ Modellalkotás
- ▶ Interdiszciplinaritás

Nyelvészeti manifesztáció

- ▶ Felvett beszélgetések, írott szövegek
- ▶ Homonimák feldolgozásának vizsgálata
- ▶ Mondatok szerkezete
- ▶ Hogyan működik a szórend?
- ▶ A többi tudományhoz való kapcsolódás

A nyelvi rendszer

- ▶ hangtani és nyelvtani szabályok
- ▶ hangállomány és szóállomány
- ▶ nyelvtan: morfológia, szintaxis

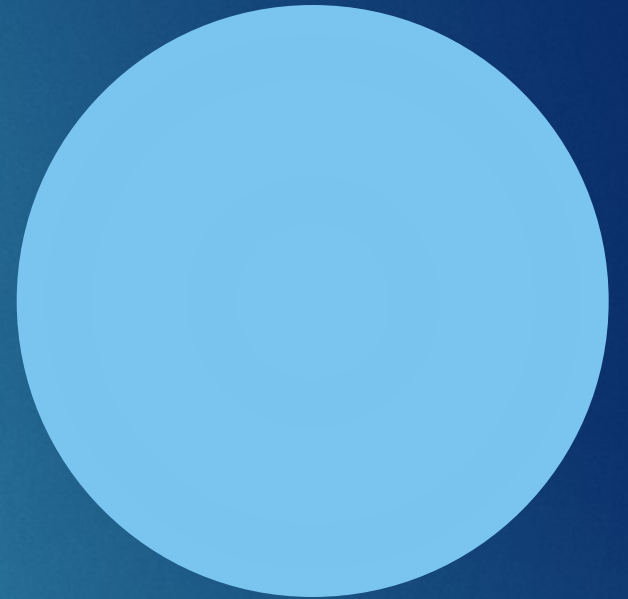

A nyelvtan

▶ szabályrendszer

(1) A fehér kutya ugat.

(2) *A kutya fehér ugat.

A nyelvtani szabályok alkalmazása

- ▶ Észrevétlenül működnek a nyelvben.

- ▶ Magánhangzó-harmónia:

ház-házban (*házben)

kert-kertben (*kertban)

A nyelvtani szabályok követése

- ▶ Ehhez nem kell „tudni” a nyelvtant.
- ▶ Kompetencia: implicit szabálykövetés
- ▶ „Tudás”: explicit szabálykövetés (iskola)

Kompetenciamodell

- ▶ A nyelvészek által készített nyelvtan.
- ▶ Kompetencia: implicit szabálykövetés
- ▶ „Tudás”: explicit szabálykövetés (iskola)

Kompetenciamodell

*A kutya fehér ugat.

*házben

*Vertél a dobot?

A kutya fehér.

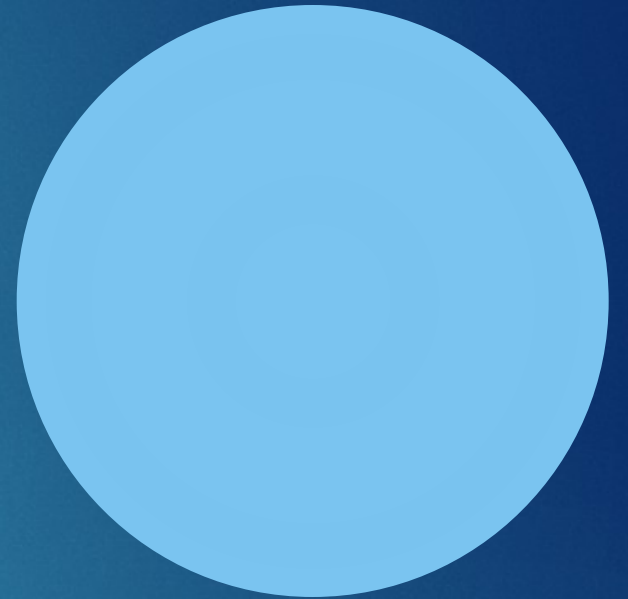
Sztenderd/nem-sztenderd

Nem tudhassa

Én innák belőle

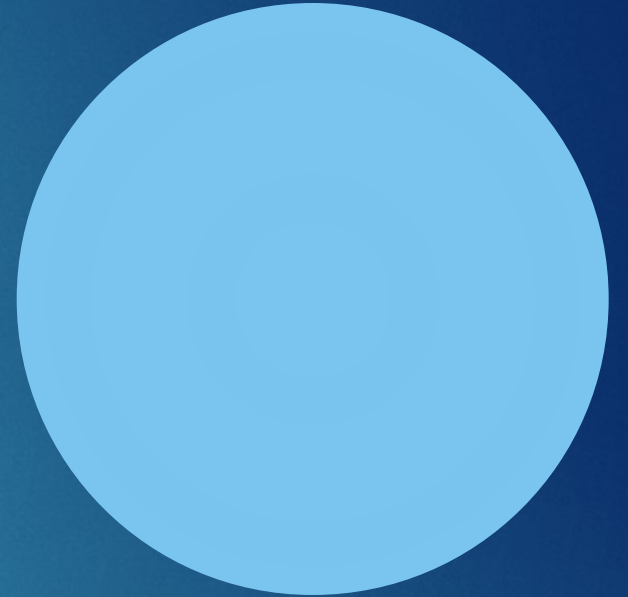
Föl-e jöttek?

Sztenderd versus nem-sztenderd nyelv

A nyelvészet területei

- ▶ Beszédhangtan (fonetika)
- ▶ Nyelvi hangtan (fonológia)
- ▶ Alaktan (morfológia)
- ▶ Mondattan (szintaxis)
- ▶ Szövegtan (textológia)
- ▶ Jelentéstan (szemantika)
- ▶ Pragmatika (használattan)

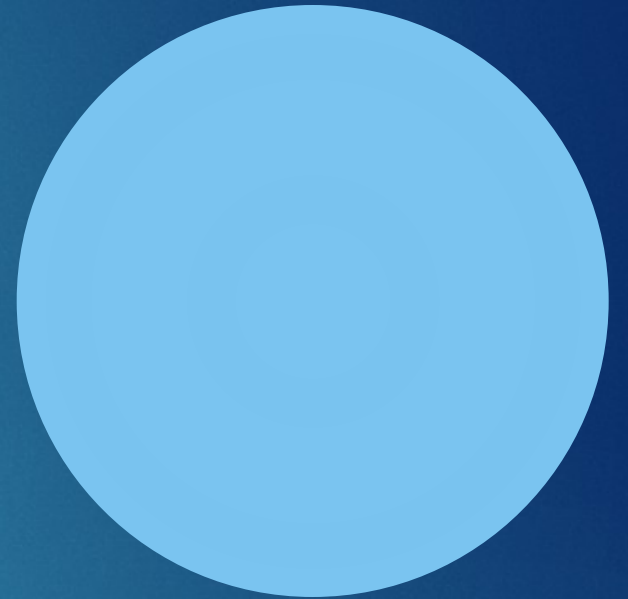

Elméleti (általános) nyelvészet

- ▶ Az emberi nyelv állandó és egyetemes sajátossággal foglalkozó részdiszciplína.
- ▶ Szabályok, univerzális jelenségek, struktúrák.
- ▶ Például a mondatok felépülésének hierarchikus szerkezet szerinti szerveződése.

A nyelvészet határtudományai

- ▶ Szemiotika
- ▶ Pszicholingvisztika
- ▶ Neurolingvisztika
- ▶ Szociolingvisztika
- ▶ Stilisztika
- ▶ Retorika
- ▶ Filológia

Alkalmazott nyelvészet

- ▶ Számítógépes nyelvészet
- ▶ Idegennyelv-oktatás
- ▶ Nyelvtanítás módszertana
- ▶ Logopédia
- ▶ Klinikai nyelvészet
- ▶ Fordítás

